

FIGYELŐ.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság II. rendes közgyűlése. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1914. évi március hó 7-én tartotta II. rendes közgyűlését.

Elnök: Szász Károly, alelnök.

Jegyző: Kéki Lajos.

Jelen voltak: Beöthy Zsolt, elnök; Négyesy László, alelnök; Horváth János, titkár; Pintér Jenő, szerkesztő; Ágner Lajos pénztáros és Alszeghy Zsolt, Áldásy Antal, Bajza József, Bán Aladár, Birkás Géza, Császáz Elemér, Dittrich Vilmos, Fejérpataky László, Ferenczi Zoltán, Förster Aurél, Gesztesi Gyula, Glatz Ernő, Gragger Róbert, Gulyás Pál, Gyöngyösy László, György Lajos, Harmos Sándor, Husztiné Révhegyi Rózsi, Kádár Jolán, Kardos Albert, Kardos Lajos, Kelecsényi Rezső, Kepes Ernő, Kocsis Lénárt, Komlós Aladár, Korpás Ferenc, Kovács Sándor, Kürti Menyhért, Laczkó Géza, Lampérth Géza, Magyar László, Marczinkó Ferenc, Melich János, Mészöly Gedeon, Német Károly, Oberle Károly, Pais Dezső, Panity Vukoszava, Pap Károly, Papp Ferenc, Perényi József, Petri Mór, Rédey Tivadar, Riedl Frigyes, Riegler Ernő, Rubinyi Mózes, Schöpffin Aladár, Sebestyén Gyula, Sikabonyi Antal, Simonfi János, Singer János, Sipótz Pál, Szabó Ernő, Szabolcsi Lajos, Szemkő Aladár, Szigetvári Iván, Szily Kálmán, Szinnyeji Ferenc, Szinnyeji József, Szóts Gyula, Thienemann Tivadar, Tolnai Vilmos, Tordai Ányos, Vargha Zoltán, Váczy János, Vargha Damján, Velledits Lajos, Versényi György, Vértesy Jenő, Vissnyovszky Rezső, Weber Arthur, Zlinszky Aladár, Zolnai Béla tagok. (Összesen: 80.) Ezenkívül számos vendég.

1. *Szász Károly* alelnök az Irodalomtörténet jelen füzetében közölt élénk figyelemmel hallgatott, sűrű helyesléssel kísért és nagy tetszéssel fogadott elnöki beszéddel a közgyűlést megnyitja.

2. *Horváth János* titkár előterjeszti az Irodalomtörténet jelen füzetében közölt titkári jelentését, melyet a közgyűlés tudomásul vesz s egy-szersmind az elnök indítványára buzgó és sikeres munkásságáért meleg köszönetet mond a titkárnak.

3. *Elnök* indítványára a közgyűlés szavazatszedő-bizottságul Szigetvári Iván elnöklete alatt Pais Dezsőt s Kéki Lajos jegyzőt küldi ki. A szavazatok összegyűjtéséhez szükséges rövid időre elnök a közgyűlést fel-

függeszti. Miután a bizottság a szavazatok összeszámlálása végett a mellékterembe vonul, elnök a gyűlést ismét megnyitja.

4. *Pintér Jenő* szerkesztő felolvassa az Irodalomtörténet jelen füzetében közölt emlékbeszédét id. Szinnyei Józsefről. Az elnök indítványára a közgyűlés legmelegebb köszönetét fejezi ki a tartalmában és formájában egyaránt jeles, emelkedett szellemű s őszinte megindultsággal hallgatott emlékbeszédért.

5. *Tolnai Vilmos* előterjeszti a számadásvizsgáló-bizottság jelentését a Társaságnak 1913. évi bevételeiről, kiadásairól és vagyonmérlegéről, továbbá az 1914. évi költségelőirányzatról. Mindezt a bizottság a legnagyobb rendben találta. A közgyűlés a bizottságnak szíves fáradozásáért köszönetet mondva, a jelentést tudomásul veszi, a pénztárnoknak az 1913. évre a felmentést megadja s egyszersmind köszönetet szavaz neki a pénztári ügyek buzgó kezeléséért.

6. *Szigetvári Iván*, a szavazatszedő-bizottság elnöke, kihirdeti a szavazás eredményét. Összesen 69 szavazatot adtak be s választmányi tagokul megválasztottak: Békefi Remig (69), Bleyer Jakab (67), Erdélyi Pál (62), Ferenczi Zoltán (69), Gálos Rezső (64), Gragger Róbert (66), Greksa Kázmér (69), Gulyás István (68), Gyöngyösy László (68), Gyulai Ágost (69), Harsányi István (69), Jánosi Béla (69), Kelemen Béla (69), Kiss Ernő (64), Kőrös Endre (64), Kürti Menyhért (64), Loósz István (68), Német Károly (64), Pap Károly (68), Prónai Antal (68), Radó Antal (66), Riedl Frigyes (69), Sebestyén Gyula (68), Tones Gusztáv (67), Vadász Norbert (59), Vargha Damján (67), Varju Elemér (66), Veress Samu (66), Vizsota Gyula (69), Zlinszky Aladár (69). Ezekon kívül szavazatokat kaptak még: Kuncz Aladár (5), Laczkó Géza (5), Benedek Marcell (4), Heinrich Gusztáv (4), Melich János (4), Trostler József (4), György Lajos (3), Kádár Jolán (2), Leffler Béla (2), Sikabonyi Antal (2), Asbóthné Ferenczi Sári (1), Birkás Géza (1), Kocsis Lénárt (1), Pais Dezső (1) és Rédey Tivadar (1). Elnök a megválasztottakat a választmány tagjainak jelenti ki s a vendégeknek szíves érdeklődésükért köszönetet mondva, a közgyűlés véget ér.

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1913. évi zárószámadása.

Bevétel.

	Kor.
1. Maradvány 1912-ről	502·81
2. Alapítványokból	1413·—
3. Hátrálékos tagdíjakból	694·30
4. 1913. évi tagdíjakból	5436·—
5. Előre fizetett tagdíjakból	814·60
6. Előfizetési díjakból	4229·54
7. Előre fizetett előfizetésekből	489·—
8. Kamatokból	149·61
9. Füzetek eladása, hirdetés	205·—
10. Vegyes bevételek	178·34
11. Kormánysegély	2000·—
Összesen	16112·20

Kiadás.

1. Nyomdai tartozás 1912-ről	3250.90
2. A folyóirat nyomtatása és exped.	4249.10
3. Nyomtatványok	477.10
4. Tisztviselők tiszteletdíja 1912-ben	1550.—
5. Tisztviselők tiszteletdíja 1913-ban	1826.—
6. Írói tiszteletdíjak 1913-ban	2009.50
7. Irodai kiadások	485.55
8. Postaköltség	173.27
9. Szolgáknak	122.20
10. Vegyes kiadás	169.80
11. Kereskedőknek engedmény	165.—
12. Törzsvagyonyhoz csatoltatik	1413.—
13. Maradvány az 1913. év végén	220.78
Összesen	16112.20

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1914. évi költségeloirányzata.*Bevétel.*

	Kor.
1. Maradvány az 1913. év végén	220.78
2. Hátrálékos előfizetési és tagdíjakból	1124.98
3. 1914. évi tagdíjak	5400.—
4. Előre fizetett tagdíjak	600.—
5. 1914. évi előfizetési díjak	4000.—
6. Előre fizetett előfizetési díjak	400.—
7. Füzetek eladása, hirdetés	200.—
8. Alapítványok kamatai	160.60
9. Kormánysegély	2000.—
Összesen	14106.36

Kiadás.

1. Nyomdai tartozás 1913-ra	1252.48
2. A folyóirat nyomtatása és szétküldése	7000.—
3. Tisztviselők tiszteletdíja 1914-ben	1800.—
4. Írói tiszteletdíjak 1914-ben	2000.—
5. Szolgáknak	100.—
6. Nyomtatványok	400.—
7. Irodai kiadások	500.—
8. Kereskedőknek engedmény	200.—
9. Postaköltség	200.—
10. Vegyes kiadások	100.—
11. Egyenleg, azaz 1914. évi maradék	553.88
Összesen	14106.36

Nincs nemzeti bibliográfiánk. E címen mutat rá Kőhalmi Béla¹ a magyar tudományosság egy régi mulasztására. Egész tudományos munkásságunk szervezetlenségének egyik főoka egy általános és teljes biblio-

¹ Kőhalmi Béla: Nincs nemzeti bibliográfiánk. Budapest, 1914. 29 l.

gráfia hiánya. Már a tudományos munka kezdetén, az anyaggyűjtésnél a legnagyobb akadályokba ütközik a kutató. Egy-egy könyv, adat megszerzése gyakran inkább nevezhető a szerencse kényérére bízott hajszának, mint rendszeres kutatásnak. Régi bibliográfiáink kiegészítése minden terv nélkül öletszerűen folyik, az új, kurrens bibliográfiák pedig (a Könyvkereskedők Egyletének kiadványai, a *Corvina*, az *Évkönyv*) rendkívül hiányosak. Ilyen körülmények között hiába minden erőmegfeszítés, hiábavaló a tudományos társaságok egyre növekedő munkássága, hiábavalók a kitünően szerkesztett folyóiratok, a részletkutatások óriási halmazokra felgyülemelő eredményei, ha az elszigeteltség és szervezetlenség folytán a legtöbb munka «már születésekor megholtnak tekinthető». Nagyobb összefoglaló munkáink hiánya s a meglevők elkerülhetetlen fogyatékossága egyenesen erre vezethető vissza: nincs sem teljes magyar bibliográfiánk, sem általános hirlap és folyóiratrepertoriumunk. A könyvtárosok, kiknek saját bajaik mellett minden tudományos kutatás nyomorúságát végig kell szenvedniök, tartották eddig is felszínen ezt a kérdést. Már régebben Ferenczi Zoltán, újabban Gulyás Pál hirdették egy ilyen munkának elodázhatatlan szükségét, most pedig Kőhalmi Béla tárja föl valóban megdöbbentő adatok alapján a baj igazi állapotát.

Fonák helyzetbe kerül ez adatok mellett mindjárt az 1897: XLI. törvényeikk, mely gondoskodik ugyan róla, hogy minden Magyarországon megjelenő nyomdatermék a Nemzeti Múzeumba kerüljön, de elfelejtett ennek olyan munkaerőt rendelkezésére bocsátani, mely ezt az évről-évre fokozódó rengeteg anyagot legalább bibliográfiában feldolgozhatná. Időszaki teljes bibliográfiánk az ujonnan megjelenő nyomtatványokról 1892 óta nincs! Ekkor szüntette meg a Magyar Könyvszemle 1876 óta folyó könyvészetét s azóta csak a Könyvkereskedők Egylete folytatja a *Corvina*-ban, mely azonban a megfelelő anyag híján a megjelent könyveknek és füzeteknek csak *ötöd részét* képes feldolgozni, úgy hogy a magyar könyveknek évenként átlag 78,5 percentje marad a bibliográfia számára ismeretlenül, nem is szólva az apró nyomtatványok rengeteg tömegéről. Még szomorúbb ez az állapot, ha tekintetbe vesszük, hogy egy ilyen havonként vagy kéthetenként megjelenő, kurrens bibliográfia költségei Kőhalmi kimutatása szerint nem haladják túl az 5000 korona költséget. Olyan csekély összeg valóban, melyet akármelyik nagyobb tudományos intézetünk a Könyvkereskedők Egyletének közreműködésével még állami támogatás nélkül is előteremthetne. Mert ne felejtjük el soha, a legnagyobb erőfeszítés, a legszorgalmasabb tudományos munkásság java vész el a kellő bibliográfiai alapvetés nélkül. Ez a tudományos költségvetés olyan tétele, melynek minden egyéb tételt föltétlenül meg kell előznie.

Nem részletezzük tovább Kőhalmi adatait; ha apróbb részleteiben, a kivitel eszközeiben el is térhetnek nézeteink, a végső következtetéseket mindenkinek el kell fogadnia, aki a magyar tudományos munkásság rendszerezését és szervezését szíven viseli. Mulaszthatatlanul szükségünk van: 1. egy időszaki teljes bibliográfiára, 2. régi bibliográfiáink rendszeres kiegészítésére, 3. a *Szinnyei-féle hirlaprepertorium kiegészítésére és további folytatására.*

k. gy.

Válasz Birkásnak. Birkás az Élet című irodalmi vállalat egyik kötetében megjelent cikkemhez e folyóiratban (II: 134) hosszabb észrevételt fűzött. Az észrevételező cikk gúnyos és sértő hangja lehetetlenné teszi, hogy rá érdemben válaszoljak, csak azt hangsúlyozom, hogy én Birkással szemben nemcsak mindvégig tárgyilagos voltam, hanem értekezését is méltánylással említettem. Azért, hogy véleményét nem fogadtam el, még nem érdemlem meg a sértegető hangot, mert hiszen akkor ő most nagyon sokakat megsérthetne. Továbbá: nem az ő összehasonlító fejtegetéseit mondtam fölöslegeseeknek, hanem Wertner Mórnak úgynevezett kutatásait, amelyeket az Akadémiának 1913 febr. 24-iki ülésén a főtítkár *Adalékok Toldi M. életrajzához* c. értekezés formájában bemutatott. A szerző ezen akadémiai értekezésben 18 olyan oklevelet sorol fel, mint saját kutatásának eredményeit, amelyekből 14-et már más felkutatott s belőlük következtetéseket állapított meg. Most pedig (1913 febr. 24.) e következtetéseket Wertner Mór részint ismét levonja, mint saját elmeszüleményeit, részint már régen megcáfolt véleményt talál újra fel.

A kérdésnek tendenciózus és hatásvadászó beállítása jellemző világot vet Birkás igazságérzetére.

BARTHA JÓZSEF.

A Toldi-mondáról. (Válasz Karl Lajosnak.) Karl Lajos az Irodalomtörténet folyó évi 2. füzetében «Ilosvai Toldijáról» című tizenegy lapnyi cikket közölt, mely nem egyéb, mint terjedelmes bírálata az Ethnographia 1912-iki évfolyamában megjelent «Ilosvai Toldija s az olasz és francia Rainouart-mondák» c. értekezésemnek. A Toldi-monda kérdésének fontosságára való tekintettel szükségesnek tartom, hogy e folyóirat hasábjain Karl bírálatára részletesen reflektáljak.

Mivel az Irodalomtörténet olvasói között valószínűleg vannak olyanok, akik Ethnographia-beli értekezésemet nem ismerik, jónak látom előrebocsátani a következőket. Én a Toldi-monda forrásait évek óta középkori külföldi hősmondában nyomozom. E célból Toldit több román, germán, szláv, görög mondai alakkkal egybevettem. Ezek közt egyetlenegy olyan hősré akadtam, akinek egész egyénisége s pályafutása nem egy-két jelentéktelen vonás, hanem fontos motívumok *egy bizonyos sorozata* tekintetében hasonlóságot mutat a mi Toldinkkal. Ez a mondai alak a középkor második felében Francia- és Olaszországban népszerű s Németországban is ismeretes Rainouart-énekek hőse: Rainouart. Értekezésemben e Rainouart-t összehasonlítottam Toldival s feltűnő hasonlóságuk alapján ama feltevésemnek adtam kifejezést, hogy a Rainouart-eposzok *bizonyos elemei* Olaszországon át, mellyel vegyesházi királyaink alatt igen intenzív és sokoldalú volt az érintkezésünk, valahogy eljutottak hazánkba és Toldi alakjához fűződtek. Értekezésemben tehát nem matematikai pontossággal bizonyítható tételről, hanem csupán óvatos feltevésről volt szó, melyre fel akartam hívni a kutatók figyelmét.

Karl cikkét, melyben e feltevésém cáfolatára vállalkozott, a zavarosság, a homályosság s a logikai összefüggés hiánya jellemzi. Látszik rajta,

hogy szerzője sok mindent össze-vissza tanult és olvasott, azonban ismereteit rendszerezni nem volt képes. Világosan és szabatosan írni képtelen, mondatai közt nincsen szerves kapcsolat és logikus átmenet, azért cikkét kinszenvedés olvasni és számos helyén teljesen lehetetlen megérteni. Francia filologus létére nem a franciás pontosság, tömörség és áttekinthetőség, hanem a német tucat-filologusok nehézkes, szörszálhasogató modora jellemzi.

Részletes megjegyzéseim a következők:

1. Karl cikkéből az tűnik ki, mintha azt állítottam volna, hogy Ilosvai ismerte a francia Rainouart-énekek s az azok alapján készült olasz prózai regény kéziratait és azokból tetszése szerint némely motivumokat átvett, másokat mellőzött. Én, mivel tudom, hogy Ilosvai Olaszországban se nem járt, se nem tanult, olaszul nem tudott, olasz kéziratokat és nyomtatványokat nem ismert, azért világosan és határozottan megmondtam, hogy a szóban forgó külföldi mondai motivumok hozzánk kerülését nem irodalmi úton, hanem szóbeli közvetítés útján tartom lehetségesnek. «Ilosvai munkáját» — ezt írtam — «valószínűleg népmondák alapján írta meg... Lehetek közöttük eredeti magyar mondák... s lehetnek idegen eredetűek, melyeket népként hihetőleg szájhagyomány útján külföldről kapott és lokalizált, a magyar viszonyoknak megfelelőleg átalakított, Toldira alkalmazott.» (Id. ért. 287. l.) E szóbeli közvetítésből folyik, hogy a magyar monda s a külföldi mondák hasonlósága nem olyan szembeszökő, mint mikor például egy magyar író valami külföldi író munkáját szószerint fordítja vagy kivonatolja, de azért hasonlóságukhoz szó sem férhet. Karl tehát értekezésem alapgondolatát félreismeri vagy félremagyarázza, s így nekem értekezésemben elő nem forduló naiv állításokat tulajdonít.

2. Épúgy nem esik szó értekezésemben «olasz-francia népmondáról», «egységes Rainouart-mondáról», «szövegektől elütő népmondáról» sem. Hogy a Rainouart-énekekben melyek az esetleges népmondai elemek, azt nem vizsgáltam, mert ez nem tartozott vizsgálódásaim körébe és igyekeztem rövidre szabott értekezésemben szorosan a tárgynál maradni. Csupán annak bizonyítását tartottam szükségesnek s ezt sikerült is bebizonyítanom, hogy a Rainouart-eposzok Francia- és Olaszországban széles körben népszerűek voltak, szerzőik és terjesztőik énekmondók, népénekesek, jocularok voltak, kiknek hallgatósága nemcsak a nemesség volt, hanem főleg a vásárok, búcsújáró helyek s egyéb népies összejövetelek köznépe. «Die ganze Gestalt des Rainouart», írja Suchier, «ist dem plumpen Geschmack der Volksmenge zu Liebe geschaffen und dann weiter gebildet.» (Suchier. La Chançon de Guillelme, LXVIII. l.)

3. Az, amit Karl a Rainouart-mondákról mond, általában azt a benyomást teszi rám, mintha magukat az eredeti műveket nem is ismerné. Hogy mondhatná másképp, hogy Rainouart a Chanson de Guillaume-ban «epizódyszerű alak»? A valóság az, hogy ezen eposz második részének (1980—3553 sor) Rainouart a főhőse és tudós kiadójának, Suchiernek nézete szerint ez a második rész eredetileg az első résztől független, önálló eposz volt: a Chanson de Rainouart. Az Aliscaus második részében is Rainouart-t

az «átdolgozó nem több oldalról jellemzi», hanem ennek a résznek is ő a főszemélye, ő nyomul előtérbe. Ezért szentel kiváló kézikönyvében Voretzsch is a francia hősmondák sorában a «Rainouartliednek» külön fejezetet. (Einführung in das Studium der altfranz. Litteratur, 2. kiad. 204—205. l.)

4. Nagyfokú tájékozatlanságra vall az az állítása is, hogy «Nerbonesinél többet Olaszországban nem tudtak». Hát nem tudja Karl, hogy a francia hősmondák a XII. század óta egész Olaszországban, különösen Észak-Itáliában rendkívül népszerűek voltak, hogy az Aliscansnak van olasz-francia keveréknyelven írt változata, hogy a Rainouart-ról szóló három francia eposz közül kettőnek költője, Graindor de Brie magában Olaszországban mint énekmondó működött, hogy Dante Paradicsomában Rainouart-t Nagy Károly, Roland, Bouillon Gottfrid s más nagy keresztény hősök társaságában szerepelteti, s hogy a róla szóló francia hőskölteményeket a XIV. században még Dalmáciában is ismerték. Akinak román filologus létére ismeretei ennyire fogyatékosak, az okosabban tenné, ha mások bírálattól szerényen tartózkodnék.

5. A papság s a zarándoklatok szerepét is a francia hősköltészet s általában a középkori költészet terjesztése torén csak olyan ember tagadhatja, aki az újabb francia filologiai kutatások eredményeit nem ismeri vagy nem fogadja el. Én a magam részéről Bédier és Morf véleményén vagyok, kik közül az utóbbi ezt írja: «Viele Erzählungstoffe . . . sind von Frankreich aus in die übrigen Länder gewandert, hauptsächlich auf den Pilgerstrassen. In den Pilgerzügen fluten die Völker im Mittelalter periodisch und friedlich zusammen . . . Die Pilgerstrassen sind die alten literarischen Verkehrswege . . . Während Jahrhunderte fand auf diese Weise ein unscheinbarer, aber nachhaltiger Austausch unter den Völkern Europas statt . . .» (Aus Dichtung und Sprache der Romanen, I. 166. l.)

6. Karl egyik jegyzetében (94. l. 3. j.) felsorolja a Rainouart-név középkori változatait és kijelenti, hogy «erre a névre alapított minden feltevés és abból vont következtetés tarthatatlan». E jegyzete teljesen felesleges, ha pedig mégis jónak látta megírni, kötelessége lett volna hivatkoznia a Toldi-mondáról írt második cikkemre (Még egyszer a Toldi-mondáról, Ethnographia, 1913.), melyben én már részletesen foglalkoztam a Rainouart-névvel és kimutattam az arra támaszkodó feltevés jogosulatlanságát. Mivel ez a felfogásom, azért nem tulajdonítottam jelentőséget ama körülménynek sem, hogy úgy Toldi, mint Rainouart Lajos nevű király szolgálatában áll.

7. Másutt (96. l. 5. j.) szememre veti, hogy értekezésemben a Guessard-féle elavult kiadást idéztem. Szándékosan tettem, mert a legújabb hallei kritikai kiadással szemben, melyből Karl idéz, óvatossá tett Paul Meyernek a Romániában (1904.) közölt bírálata. Aliscans mindhárom kiadása forgott kezem közt, a Guessard- és Rolin-féle megvan a budapesti egyetemi könyvtárban, a hallei kritikai kiadás pedig a Magyar Tud. Akadémia könyvtárban.

8. A 98. lap 5. számú jegyzetében ama váddal illet, hogy nem is

«sejtem», hogy Brioude és Bride egy és ugyanazon helynek neve, illetve az utóbbi középkori formája az előbbinek. Hiszen a két szó annyira hasonlít egymáshoz, hogy azonosságuk konstatálásához valóban csekély nyelvismeret és földrajzi tudás szükséges. Ha kétségem lett volna, akkor sem Karlnek jegyzetében idézett Francia Irodalmi Tanulmányaihoz fordultam volna, mert Király (Egy. Phil. Közl. 1912.) és Kont (Revue Critique, 1912.) bírálatai után szerzőjén kívül senki sem vehet komoly forrásmunkaszámba.

9. Az egyes lapok alján Karl szokása szerint forrásműveinek egész seregét idézi, ezt nem azért teszi, hogy írói műhelyébe bepillantást engedjen, hanem, hogy olvasóit nagy olvasottságával, cédulagyüjteményének gazdagságával elkápráztassa. Ha eszébe jut, idéz minden tücsköt-bogarat, sok esetben pedig, amikor a teljesség, a következetesség s az írói korrektség megkövetelné, mélyen hallgat. Megtudjuk cikkéből, hogy Káin közismert története Mózes Könyvében, Sámsoné a Birák Könyvében fordul elő, hogy azonban Szigfrid a Niebelungok melyik részében s Roland melyik spanyol románcban «dobál követ», azt nem mondja meg. (99. l.) Egy olyan adatnál, mely minden francia középkori irodalomtörténeti kézikönyvben (Gröber, Voretzsch, Suchier stb.) megvan, két speciális forrásmunkára hivatkozik és a másodikhoz hozzáteszi: «Cloetta széljegyzetes példánya». Az is sajátságos, hogy sem engem, sem Fótit nem nevez a magunk nevében, Fóti az «egyik», én vagyok a «másik», sőt Karácsonyi nevét sem veszi ajkára (kivéve egy jegyzetét), hanem engem mint Ethn. XXIII-at, Karácsonyit pedig mint Ethn. XXIV-et szerepeltet. Ennek a «szemfényvesztő játéknak» rám nézve az a kellemetlen következménye van, hogy a jámbor olvasó több esetben nem tudja, hogy Karl tulajdonképpen kit támad és így esetleg az én rovásomra írja mások tévedéseit is. «Tant mieux» — gondolja magában Karl.

10. Félreérti Ilosvait. Ilosvai e sorából: «Az énekszerzők is feledkeztek dolgukban», nem következik az, mint Karl véli, hogy Toldiról Ilosvai előtt nem lehettek népmondák s hogy Toldi Ilosvai előtt nem lehetett mondai alak, hanem csupán az, hogy Toldi históriáját ő előtte versben senki nem énekelte meg.

11. Karl szerint Ilosvai Toldiról okleveleket olvasott. Hogy «levéltári kutatásai» dacára miért hibásak Ilosvai történeti látszatú adatai (Toldi atyjának, bátyjának neve, halálának éve, stb.) s miért hallgat hősenek dicsőségére való előkelő tisztségeiről, melyekről az oklevelek tanuszkodnak, erre Karl így felel meg: «Toldi atyját és bátyját Ilosvai tévesen vagy önkényesen nevezte el; ez előtte ép oly közönyös volt, mint az, a bihari vagy nógrádi családból való volt-e.» Furcsa okoskodás!

12. Karl Ilosvait, úgy látszik, tehetséges költőnek tartja és «egyéni elhatározást és képzelőerőt» tulajdonít neki. «Az elbeszélés világos, a főmotivum élesen kiemelkedik, . . . a fokozás, a művészi szerkesztés nyoma nem tagadható», ezt írja Ilosvai históriájáról, melyet eddigelé zavaros, gyatra, költőileg értéktelen tákolmánynak tartottunk. Mivel Ilosvai tehetséges, sőt «eredeti» költő volt, «Toldi pedig előtte mondahős nem lehe-

tett», azért Karl szerint nagyon egyszerű a dolog: «Toldi Miklós mondáját és históriáját Ilosvai szerzette.» Ha Ilosvai halottaiból feltámadna s olvasná Karl cikkét, azt hiszem, erélyesen tiltakoznék ama feltevés ellen, hogy a «híres-neves Tholdiról» szóló históriája az ő képzetében született meg, az ő «szellemi terméke».

Mikor ezelőtt másfél évvel értekezésemet a Toldi-mondáról közrebocsátottam, számítottam arra, hogy e kérdéshez többen fognak hozzászólni, sőt arra is gondoltam, hogy akad majd olyan élelemjű, tárgyilagoss s megfelelő román filológiai és magyar irodalomtörténeti ismeretekkel bíró filologusunk, aki feltevésemet esetleg szigorú bírálóat alá veszi és megcáfolja. Ez utóbbi esetben a legnagyobb készséggel dobtam volna bele feltevésemet az elhasznált, kiselejtezett hipotézisek lomtárába. Mivel eddigi bírálóimban, Karlban és Barthában az imént felsorolt feltételek teljesen hiányoznak és azért feltevésemet csupán támadni tudták, megdönteni nem, azért álláspontomhoz a Toldi-monda kérdésében továbbra is ragaszkodom és kutatásaimat az eddigi irányban tovább is folytatom.

BIRKÁS GÉZA.

Helyreigazítás. Az Irodalomtörténet 3. füzetének folyóiratszemeleje ismereti az Élet 3. számában (a valóságban 1., 2. és 3. számában) megjelent *Prohászka mint költő* c. tanulmányomat. Az ismertető a következő állítást tulajdonítja nekem: «A Világosság A Sötétségben a legnagyobb szabású műremek, amit a magyar kultúra létrehozott.» (291. l.) A meglepő félreértéssel idézett sorok dolgozatomban így hangzanak: «... s e műveihez csatlakozik most az Élet kiadásában legújabb kötete is: a Világosság a sötétségben. A legnagyobb szabású műremek pedig, amit az újkori magyar kultúra létrehozott, nem írás, nem kép, nem szobor, hanem egy élet, egy gyönyörű, az egésznek megrendítő nagyszerűségében az apró részletek gyengéd, harmatos szépségében egyformán tökéletes, harmonikus, diadalmas egyéniség, melynek neve Prohászka Ottokár.» (Élet. 1914 jan. 18. 70. l.)

Egyébként a szóban forgó kérdés iránt netalán érdeklődőket arra kell kérnem, hogy magát a kérdéses tanulmányt — ne csak a befejezését — olvassák el.

SÍK SÁNDOR.

Piarista iskolai dráma az Uránia színpadán. F. é. február hó 23-án nem mindennapi meglepetésben volt részük a budapesti Uránia Színház látogatónak: a kegyesrendi főgimnázium alsó osztályos növendékei előadták Simai Kristóf Váratlau Vendégét. A kis diákok meglepően ügyes játékkal nagy sikert arattak. Most értettük meg, e bámulatos frissességű gyermek-előadás után, mi volt az igazi hatásuk a XVIII. század iskoladrámáinak. A tizenkétéves aktorok ügyes játéka, a korhű jelmezek s a darab zamatos magyarságú dialogusai osztatlan hatást keltettek a nézők sorában. A színjáték rendezője, Német Károly kegyesrendi tanár volt, aki nagy fáradozással készítette elő a darab sikerét. Különösen méltó a kiemelésre, hogy növendékek a darabot eredeti szövegében, régies árnyalatokkal, minden betoldás és átdolgozás nélkül adták elő.

A Kisfaludy-Társaság jutalomtételei közül irodalomtörténeti vonatkozásúak a következők:

I. Lukács Krisztina-jutalom: Greguss Ágost élete és művei. Jutalma 1000 korona. Benyújtásának határideje 1914 október 31-ike. — II. Lukács Krisztina-jutalom: A lira fejlődése a XIX. század második felétől kezdve, különös tekintettel a magyar irodalomra. Jutalma 1000 korona. Benyújtásának határideje 1916 október 31-ike. — III. Széher Árpád-jutalom: Szigligeti Ede élete és munkái. Jutalma 1000 korona. Benyújtásának határideje 1914 október 31-ike. — IV. Somogyi Dezső-jutalom: Kisebb tanulmány Henszlmann Imréről. Jutalma 200 frank aranyban. Benyújtásának határideje 1914 október 31-ike.

A pályamunkák idegen kézzel, tisztán és olvashatólag másolva, bekötve, lapszámozva, a szerző valódi nevét rejtő lepecsételt, jelmondatos levél kíséretében, a fenn kitett határideig a Társaság titkárához küldendők.

A szerkesztőhöz beküldött könyvek jegyzéke.

Gombocz Zoltán és Melich János: Magyar Etymologiai Szótár. (Lexicon Critico-Etymologicum Linguae Hungaricae.) I. füzet: A! — Aszó. Budapest, 1914. 160 hasáb. Kiadja a M. T. Akadémia. Ára 5 korona.

A magyar nyelvtudomány történetében párját ritkító jelenség s további fejlődésére is kétségtelenül elhatározó fontossággal bír az a monumentális arányú vállalkozás, melynek első füzete most került ki a sajtó alól. A történeti anyaggyűjtés, a kritikai részletmunka, a rendszerező összefoglalás és általában a tudományos életáldozat fölemelő példája lesz e mű, ha majdan befejeztetik. A két szerző, kikre méltán büszke lehet a testvér nyelvtudomány, évek hosszú sora óta dolgozott lankadatlan kitartással és céltudattal, mielőtt meg merete kezdeni az anyag rendszeres közlését, s majd-majd egy évtizedre terjedő munka áll még előttük, hogy jó végre juttassák.

A Magyar Etymologiai Szótár szerzői egész munkát akarnak végezni. Nem elégsznek meg a feladat ideiglenes, félig-meddig való elvégzésével, mely majd csak meg-megújuló pótlásokkal s toldalékokkal válhatnék teljessé, ha ugyan akadna arra vállalkozó szaktudós. Ők, akik szinte elődtelenül állnak a magyar etymologiai szótárírás terén (mert hiszen csak részletjellegű, egy-egy nyelvrokonsági vagy nyelvkölesznési területre szorító szótár-monografiák előzik meg az ő vállalkozásukat s azok egy része is az ő saját művek), az elképzelhető legnagyobb teljességre törekednek. Munkájok feloleli az *egész magyar szókészletet*, vagyis a köznyelven kívül a tájszavakat is, és a tulajdonnevek közül is mindazt, ami világos eredetű s nyelvszeti vagy történeti fontossággal bír. Minden címszó alatt egy-egy szónak és családjának tömören egybefoglalt története, bírálattal megrostált bibliográfiája, s a tudomány mai lehetőségeihez képest kifejelett eredetmagyarázata olvasható. Minden szónál feljegyzik az időrendben legelső adatot, elősorolják a szó alakváltozatait, származékait (s ezt is az első előfordulás jelzésével), meghatározzák különféle jelenté-

seit, elősorakoztatják rokon nyelvekbeli megfelelőit, vagy ha kölcsönzés esete áll fenn, kimutatják törvényszerű származását az illető idegen nyelvből; szükség esetén tovább átmegy a magyar szó útját azon idegen nyelvekbe, melyekbe esetleg átment; ősi finn-ugor szavak függelékiül pedig, ahol a párhuzamba állítás lehetősége megvan, közlik az indogermánságból odatartozó megfelelőket is, gondosan megjegyezve, vajjon tisztázva van-e, vagy nincs, egymáshoz való viszonyuk. S e fejtegetés minden lépésénél ott a pontos bibliografiai utalás. Nem tudjuk, van-e egyáltalán etymologiai szótár, mely a feldolgozásnak ily kimerítő teljességével dicsekedhetnék. Úgy érezzük, hogy itt készül az a biztos alap, melyen nyelvtörténetünk egész jövője nyugszik. Bele van építve mindaz, amit eddigi nyelvtudományunk megállítható alkotott, de annak a kihámozása és kritikailag megnyugtató megállapítása is a szerzők érdeme.

Nem vagyunk illetékesek a mű részletező bírálatára, de kifejezést kívántunk adni azon való örömünknek, hogy a hozzánk oly közel álló magyar nyelvtudomány megkezdheti végre az elraktározását azon végleges eredményeknek, melyeket százados nagy múltja folyamán létrehozott, s hogy találkozott magyar nyelvtudós, ki kellő ismeretekkel, talentummal, képzettséggel, munkaösztönrel és önmegtágadó áldozatkészséggel bír ahhoz, hogy azt összegyűjtse, kiegészítse, megbírálja és közkinccsé tegye. Köszönet érte a szerzőknek. Kívánjuk nekik, hogy a nagy feladatot, mit oly tiszteletreméltó önbizalommal tűztek ki maguk elé, egészen és mihamarább meg is oldhassák.

G—y.

Szemkő Aladár: A kor és stílusa. (A budapesti VI. ker. áll. főgimnázium értesítője. Budapest, 1913. 3—14. l.)

Kétségtelen, hogy azon körülmények közt, melyek az egyéni kifejezés-módot befolyásolják, a legelső egyike a korszellem hatása. A címben jelzett gyors menetelű, ügyesen és magyarosan megírt kisebbszerű dolgozat e tételt igazolja irodalomtörténetünk ismert korszakainak lepergetésével. Már szűkre szabott s csak a legnagyobb általánosságok befogadására elegendő terjedelme is mutatja, hogy első sorban az ifjúságnak van szánva. Értesítőben az ilyen, bizonyos ismereteket egy szempontból összefoglaló és áttekintő olvasmány nagyon helyén van. De érdemes volna egyszer e kérdést alapos, tudományos vizsgálatra méltatni. Stiltörténetünk még csak elemeiben is megiratlan. Egyes nagy íróink nyelvéről szóló tanulmányok ismereteseek ugyan, de azok legnagyobb része nyelvtani osztályozásokba lyukad ki. A feladat kettős: kimagasló, stilusteremtő egyéniségek vizsgálata az egyik, irodalmi hatásuk megállapítása a másik. E rövid dolgozat teremszerszerűleg csak futva érint e nemű kérdéseket.

—gym—

Rózsa Ignác: Martinovics Ignác és társai. Budapest, 1913. 58 l. Lampel R. könyvkereskedése.

Szerző, az eddigi irodalom alapján, népies stílus ismertetését adja az

1790-es évek szabadelvű irodalmi mozgalmainak. Lelkes hangon ír, de a nemességre és papságra vonatkozó megjegyzései nem mindenütt igazságosak. Abban igaz a van, hogy Fraknói Vilmos sok adattal, de a tettek és törekvések belső rúgóinak igazi meglátása nélkül írta meg a Martinovic-féle összeesküvés történetét, amint erre annak idején már Pulszky Ferenc is nagy nyomatékkal rámutatott.

B. L.

Berczik Árpád: *Báró Podmaniczky Frigyes levelező tag emlékezete.* Budapest, 1914. 14 l. Kiadja a M. T. Akadémia. Ára 30 fillér. (A M. T. Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékezés. XVI. köt. 10. sz.)

A M. Tud. Akadémia Podmaniczky Frigyes társadalmi regényeiért választotta tagjai sorába. Nem az író, hanem a magyarság érdekében működő mágnást méltányolták benne. Podmaniczky, mint regényíró, nem keres társadalmi problémákat, hanem megelégszik egy-egy érzékeny, a kíváncsiságra ható történet elég kellemes, sima elmondásával. Leányok, asszonyok számára kellemes fehér olvasmányt akart nyújtani, melyből csak jót és nemeset meríthessenek, anélkül, hogy lelküket nagyobb rázkódtatásnak kitégye. A jellemrajz erejét, a leírások hatalmát hiába keresni nála, a képzelet gazdagságával nem ajándékozta meg a természet, valami különös eredetiségével sem a véralkatnak, de az anya nyugodtan adhatta leánya kezébe, rosszat belőle az ifjú szív nem tanulhatott. Mindössze ennyi dicséretet tud mondani regényeiről életírója. Kilenc regényt írt Podmaniczky, de művei közül egy sincs, mely felülemelkedne a harmad-, negyedrangú regények színvonalán. Művészi eredményei nem voltak. Olvasóközönséget nem tudott teremteni. Egyedül hazafias buzgalma érdemel elismerést.

Koller István: *Bölcsészeti és neveléstudományi dolgozatok.* Budapest, 1914. 75 lap. Kókai Lajos könyvkereskedése. Ára 2 korona.

Egy irodalomtörténeti dolgozat is van a kötetben: *Komjáthy Jenő.* Szerző, Sikabonyi Antal könyvének hatása alatt, állítja, hogy Komjáthy «igazi nagyság; nem utalozó, hanem a nagy költők mellé sorolható, egyedülálló s eredeti egyéniség. Hazánk ily költőt még nem mutatott fel.» — Bármennyire lelkesednek is egyesek Komjáthy költészetéért, pusztán magasztalással bajosan fogják előmozdítani az egyre szűkebb körre szorító Komjáthy-kultuszt. Hogy Komjáthy nagysága elismertessék, ehhez a kritikai érvelés hatalmas fegyvertárára volna szükség s még inkább arra, hogy Komjáthy versei igazi remekművek legyenek. Komjáthy költészetében tagadhatatlanul vannak felöltő szépségek, de azért K. kivételes költői tehetségnek nem nevezhető. E tekintetben az irodalomtörténeti közvélemény ma már meglehetősen egységes álláspontot foglal el.

Homeros Iliasa. Fordította: *Vértesy Jenő.* Budapest, 1913. 470 l. Kilián Frigyes bizománya. Tevan Adolf nyomdája. Békéscsaba. Ára 6 kor. Négy évvel azelőtt jelent meg Vértesy Jenő Odysseia-fordítása, me-

lyet az olvasóközönség és a szakkörök egyforma elismeréssel fogadtak. Vértesy rímtelen alexandrinusokban fordította le az Odysseiat s ugyanilyen versalakban adta ki most az Ilias fordítását. A fordítás filológiai megbírálása nem folyóiratunk dolga, mi csak annyit jelzünk, hogy az új magyar Ilias igen kellemes, költői olvasmány. Melegen ajánljuk a nagyközönség pártfogásába s a tanári és ifjúsági könyvtárak figyelmébe. Ezzel együtt, remélhetőleg, hosszabb időre be is zárult a Homeros-fordítások sora. Annyi jó Homeros-fordításunk van (prózaí szövegben, hexameterekben, rímes és rímtelen alexandrinusokban), hogy újabbat adni fölösleges energiapazarlás volna. Elérkezett végre annak az ideje, hogy műfordítóink friss témák után nyuljanak.

Új könyvek és füzetek. — *Olcsó Jókai*. 171. Esetek Petőfi életéből. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Baros Gyula. 172. Bürgözdí bácsi esintevései. 173—176. A két Trenk. 177—178. Trenk Frigyes. 179—180. A szegénység útja. (Egy-egy szám ára 40 fill. Révai-kiadás.) — *Magyar Könyvtár*. 732. Wells: Az elcsérelt élet. Ford.: Benedek Marcell. 733. Hegedűs Sándor: A trombitás süvege. 734. Ariosto: Az őrjöngő Lórántból. Ford.: Radó Antal. (Egy-egy szám ára 30 fill. Lampel-kiadás.) — *Maupassant: Horla és egyéb elbeszélések*. Ford. Kelen Ferenc és Siklóssy József. Budapest, 1914. 383 l. Athenaeum-kiadás. Ára 1 kor. 90 fill. — *Henry George: Haladás és szegénység*. Ford. Braun Róbert. Budapest, 1914. 572 l. Athenaeum-kiadás. Ára 2 kor. — *Élet irodalmi és nyomda részv. társ. III. évi jelentése és zárószámadása az 1913. évről*. Budapest, 1914. 16 l. (Az Élet r.-t. nagy buzgósággal szolgálja a kath. szépirodalom ügyét. Nemcsak négy folyóiratot ad ki, hanem legutóbb 800,000 kötetet kitevő példányszámban indította útnak a Bibliotheca Vitæ-t, melyet nemrégiben ismertettünk.) — *Pongrácz József: Magyar diákok Angliában*. Pápa, 1914. 6 l. Különlenyomat a Jókai-kör évkönyvéből. (A XII. század végén Oxfordban tanult Nicholaus de Hungaria, a XVI. században rövid tanulmányutat tett Angliában Skarieza Máté. A XVII. századtól kezdve meggyarapodik az angol iskolákba járó magyar ifjak száma. Széchenyi koráig kiemelhetők: Tolnai Dali János, Kalmár György, Uri János.) — *Pakots József: Sok asszony, egy férfi*. Budapest. 215 l. Légrády-Testvérek kiadása. — *Széchenyi eszmévilága*. II. köt. Apáthy István, Imre Sándor, Pauler Ákos, Zsilinszky Mihály, Márki Sándor és Gaal Jenő tanulmányai. Budapest, 1914. 143 l. Franklin-Társulat. Ára 1 kor. 60 fill. — *Erdélyi Lajos: A Halotti Beszéd nyelvjárása*. 8 l. (Különlenyomat a Magyar Nyelvőr 1914. évf.-ből.) — *Balassa József és Honti Rezső: Magyar-angol zsebszótár*. Budapest. 318 l. Athenaeum-kiadás. Ára 4 kor. (A mindennapi társalgás és utazás közben előforduló szavak, szólások és beszélgetések gyűjteménye, az angol kiejtés megjelölésével.)